

OSIGURANJE I REOSIGURANJE OD PROFESIONALNE ODGOVORNOSTI

Professional Liability Insurance and Reinsurance

Kad smo bili mali sanjali smo da ćemo postati liječnici, vozači, arhitekti, industrijalci, policajci, kapetani, krotitelji lavova, plesači... Kad smo bili mali sanjali smo da ćemo u budućnosti obavljati neko nama najzanimljivije, najdraže od brojnih zanimanja koja su nam izgledala privlačno, mistično, romantično. To maštanje nije uključivalo zanimanja poput revizora i brokera, pa ni poslove osiguranja. Ono što nitko nije sanjao jest to da svaka profesija sa sobom nosi i odgovornost i da ćemo kad odrastemo tražiti osiguravajuće društvo koje će tu odgovornost osigurati.

Naknada štete određena je odredbama zakona. Zakon o obligacionim odnosima (u daljem tekstu ZOO, prvobitno objavljen u Službenom listu SFRJ 28/78 još je, uz određene korekcije, na snazi i u Federaciji BiH i u Republici Srpskoj) određuje odgovornost za naknadu štete (član 154. stav 1: “Ko drugome prouzrokuje štetu dužan je naknaditi je, ukoliko ne dokaže da je šteta nastala bez njegove krivice.”). “Za štetu od opasne stvari odgovara njen imalac, a za štetu od opasne djelatnosti odgovara lice koje se njom bavi.”

Ukoliko štetu prouzrokuje radnik, odgovorno je preduzeće u kojem radi (član 170. stav 1: “Za štetu koju radnik u radu ili u vezi s radom prouzrokuje trećem licu odgovara preduzeće u kojem je radnik radio u trenutku prouzrokovanja štete, osim ako dokaže da je radnik u datim okolnostima postupao onako kako je trebalo.”).

Ukoliko organ pravno lica prouzrokuje štetu, odgovorno je pravno lice (član 172. stav 1: “Pravno lice odgovara za štetu koju njegov organ prouzrokuje trećem licu u vršenju ili u vezi s vršenjem svojih funkcija.”).

U modernom društvu zanimanja su sve raznolikija, stvaraju se nova, a mijenjaju se ili nestaju stara. Krug uticaja tih zanimanja često je vrlo širok, zahtjevi koji se pred njih postavljaju sve su složeniji, a vrijeme da se zahtjevi ostvare sve kraće. Mogućnost nastanka greške stoga je sve veća i može pogoditi sve veći broj ljudi ili sve širi krug imovine. Razvojem društva štete nastale po odgovornosti iz djelatnosti (profesionalne odgovornosti) postaju sve kompleksnije i potencijalno sve opasnije. Određene profesije pritom su se, zbog društvenog značaja, ali i zbog opasnosti koje su s njima povezane, izdvojile i osiguranje je počelo pružati pokriće za njih. To su arhitekti, računovođe,

advokati, notari, liječnici, špediteri, izvođači građevinskih i montažnih radova. Neka od ovih osiguranja postala su obavezna, bilo kroz zakonske odredbe, bilo na temelju zahtjevu komora određene profesije. No, ovaj uobičajeni krug profesija za koje se tražilo osiguranje od odgovornosti, bilo to zbog zakona ili ne, zadnjih se godina stalno širi.

Upravo zbog širenja kruga djelatnosti, sve veće konkurencije na tržištu osiguranja i sve manje znanja od strane ugovarača osiguranja dolazi do manjih ili većih problema kod sklapanja osiguranja.

Društva za reosiguranje tako u praksi vrlo često nailaze na zahtjeve za pokrićem odgovornosti određene profesije, a da ni društvo za osiguranje, ni ugovarač osiguranja ne znaju koji su to rizici koji se mogu ostvariti niti mogu predočiti bilo kakav scenarij nastanka štete. I dok kod šteta uslijed smrti ili tjelesne povrede, odnosno materijalne štete na imovini i stvarima trećih osoba to ne bi bio problem, jer se u suštini radi o osiguranju od opće odgovornosti prema trećima, neizvjesnost leži u "nematerijalnim", odnosno "finansijskim" štetama koje treba pokriti, što je često u domenu ugovorne odgovornosti. Ako ni ugovarač osiguranja (u pravilu osiguranik koji se tom profesijom bavi) ne može predočiti scenarij nastanka štete, to još manje može učiniti osiguravač, a još manje reosiguravač koji je potpuno van kontakta s ugovaračem osiguranja, ako već od ranije nemaju iskustvo s takvom djelatnošću.

Tako je primjerice Bosna Re, jedini reosiguravač u BiH, tokom 2015. godine dobilo zahtjev da dostavi ponudu za osiguranje profesionalne odgovornosti procjenitelja nekretnina. Pojašnjeno im je da se radi o društvu koje se bavi reosiguranjem, uz napomenu da nije dostavljeno dovoljno informacija za kvalitetnu procjenu rizika i pripremu ponuda. Rizici nisu bili precizirani, nije poznato traže li se pokriće namjere ili grube nepažnje, nepoznat je obim posla kojim se bave kao i podatak da li je već bilo odštetnih zahtjeva. Odgovor koji su dobili pomalo je iznenadio – neki procjenitelji su već imali osiguranje (bez obzira na ove nepoznanice), a suština rizika se svodi na neadekvatnu procjenu nekretnine, te banka kreditor može u tom slučaju sudskim putem od procjenitelja tražiti odštetu koju bi pokrilo osiguranje. I nadalje ostaje nejasno kako bi se fluktuacija tržišnih vrijednosti nekretnina tretirala u takvim slučajevima, tim prije što se može raditi o kreditima koji traju po 10 i više godina, ali je ohrabrujuća bila konstatacija na kraju dopisa da pretpostavljaju da osiguravajuće kuće kod kojih su neki od njihovih članova bili osigurani znaju o čemu se radi. Iako u Bosna Reu ne vjeruju u to.

ŠAROLIKI ZAHTJEVI ZA POKRIĆEM

Sljedeći problem na koji je jedini bh. reosiguravač nailazio je izrazita disproporcija u obimu poslova koje osiguranik obavlja, shodno tome prihoda koje ostvaruje obavljajući tu djelatnost, i limita pokrića koji se traže. Tako se za posao vrijedan manje od 100.000 KM traži limit od 4 miliona KM ili čak i

veći. Naravno, broj takvih osiguranja je mali i ne može se postići izravnaje, niti se lako može pronaći (nekad i nikako) tržište koje bi takve poslove prihvatilo pojedinačno.

Sada već standardni zahtjev da se osiguravajuće pokriće pruži bez franšize je sljedeći problem s kojim se ovaj reosiguravač suočava. Takve zahtjevi dolaze kod upita za reosiguranje odgovornosti direktora i zvaničnika (D&O), agencija za zaštitu, revizora. Problem postaje veći kada se radi o klijentu koji spada u neku međunarodnu grupaciju jer tada gotovo sigurno domaće društvo za osiguranje dobiva upit da osigura franšizu koja je određena nekim međunarodnim master programom osiguranja, dakle onaj dio koji znatno veća strana društva nisu htjela preuzeti. Zbog nepoznavanja rizika, društva za osiguranje traže reosiguranje i za iznose koji su npr. 10.000 KM (5.000 eura), što su iznosi koje mogu samostalno nositi.

Sve su češći i zahtjevi da se i gruba nepažnja i namjera pokriju osiguranjem. ZOO je tu ne samo nejasan, nego i pomalo kontradiktoran. Član 929. stav 1 određuje: "Osiguravač je dužan naknaditi štete nastale slučajno ili krivicom ugovarača osiguranja, osiguranika ili korisnika osiguranja, izuzev ako je u pogledu određene štete ova njegova obaveza izričito isključena ugovorom o osiguranju."). Stav 2 istog člana kaže: "On ne odgovara za štetu koju su ta lica prouzrokovala namjerno, te je ništava odredba u polisi koja bi predviđala njegovu odgovornost i u tom slučaju.". Ovo je jasno, potpuno logično i korektno. No, problem stvara član 3 istog, 929. člana: "Ali, ukoliko se ostvario osigurani slučaj, osiguravač je dužan naknaditi svaku štetu prouzrokovanu od nekog lica za čije postupke osiguranik odgovara po bilo kojem osnovu, bez obzira na to da li je šteta prouzrokovana nepažnjom ili namjerno". Prema ova tri stava ispada da nepažnja i namjera nisu pokriveni sve dok se ne desi šteta, tj. osigurani slučaj, a kada se osigurani slučaj desi, onda su pokriveni?

Tako je u slučaju zahtjeva za pokrićem profesionalne odgovornosti agencije za zaštitu traženo da se "u skladu sa Zakonom o obligacionim odnosima BiH" uvede formulacija "Osiguranjem nisu pokriveni odštetni zahtjevi za štete prouzročene grubom nepažnjom osiguranika, ugovaratelja osiguranja ili korisnika osiguranja. Ovo isključenje se ne odnosi na osobe za čije postupke osiguranik ne odgovara (djelatnici osiguranika)". Praktično, ovo bi značilo da se zaštitari direktno uključeni u aktivnosti praćenja novca mogu ponašati u skladu s ovim, te da bi i šteta nastala usljed njihove grube nepažnje bila pokrivena od osiguranja, odnosno reosiguranja, a da bi jedino gruba nepažnja direktora agencije (kao odgovorne osobe) bila isključena. Na ovakav se zahtjev nije pristalo. Može li se osiguranjem pokriti gruba nepažnja i namjera osiguranika, s obzirom da se ovdje radi o odgovornosti iz djelatnosti? Prema mišljenju stručnjaka to nije moguće jer se kosi sa članom 898. ZOO stav 1: "Događaj s obzirom na koji se zaključuje osiguranje (osigurani slučaj) mora biti budući, neizvjestan i nezavisan od isključive volje ugovarača."

Dodatni problem je i pitanje troškova spora, iako ZOO jasno određuje u Odsjeku 7., poglavlje Osiguranje od odgovornosti, član 940. stav 2: "Osiguravač snosi, u granicama svote osiguranja, troškove spora o osiguranikovoj odgovornosti". Iz prakse saznajemo da su zahtjevi često drugačiji, pa se dešava čak i po presudama sudova da troškovi uvećaju obavezu osiguravača iznad svote osiguranja i kad to nije ugovoreno u polici osiguranja. Reosiguranje ne prati odredbe ZOO, član 899. stav 2: "Navedene odredbe neće se primjenjivati ni na osiguranje potraživanja, kao ni na odnose iz reosiguranja."

ODGOVORNOST ZAŠTITARA I POLICAJACA

Najviše zahtjeva u pogledu profesionalne odgovornosti u posljednje vrijeme u BiH odnosilo se na osiguranje od odgovornosti zaštitarskih agencija. Ovi zahtjevi su proizašli iz interesa banaka da prenesu rizik koji je inherentan bankarstvu na agencije za zaštitu, a one pak traže transfer tog rizika na osiguravajuća društva.

Iako agencije za zaštitu moraju ispunjavati zakonske odredbe da bi mogle poslovati, država i njene institucije koje omogućavaju rad agencija ne snose nikakvu odgovornost. Stoga je prvo i sasvim opravdano pitanje zašto bi društva za osiguranje preuzimala rizik grube nepažnje ili namjere na sebe? Tim prije što postoje primjeri neispunjavanja mjera sigurnosti na koje se agencija za zaštitu obavezala (pljačka novca u transportu 5.11.2009., otuđeno 743.000 KM, agencija za zaštitu mimo odredbi ugovora nije imala traženi broj ličnog oružja; pljačka novca u transportu 22.9.2015., otuđeno 617.000 KM, kretanje vozila s novcem dojavio zaposlenik zaštitarske agencije). U ovakvim slučajevima osiguranje bi na sebe preuzimalo rizike koji nisu rizici osiguranja. Reosiguranje ovakve rizike neće preuzeti na sebe, neovisno od toga šta je ugovoreno u originalnim policama osiguranja jer će to izričito isključiti. Još veće opasnosti pojavljuju se kod angažiranja agencija za zaštitu umjesto policije, što je trend u svijetu, za pregled putnika, posebno u zračnom prometu.

Postoji još jedna profesija koju smo na početku teksta samo spomenuli, a za koju se još uvijek ne traži osiguranje od odgovornosti – policajac. Kako je pljačku novca u transportu 22.9.2015. izvelo nekoliko pripadnika specijalne policije, bi li onda eventualan zahtjev da se osigura policija tj. MUP od odgovornosti bio usmjeren i za pokrivanje ovakvih slučajeva? Ili, policija ne riješi neki slučaj – postoji li stoga njihova odgovornost? Policija nepropisno parkira vozilo i ode na doručak ili kafu, ili to uradi bilo tko od nas, je li osiguranje tu da plati kaznu? Može li i hoće li policija kazniti policiju za takav prekršaj? Ako je ne kazni, je li odgovorna za to?

U čemu se ogleda profesionalna odgovornost vozača vozila hitne pomoći? Da u što kraćem vremenu stigne do pacijenta i potom do bolnice? Hoće li netko u profesionalnu odgovornost takvog vozača ubrojiti i odgovornost za štete preko zakonskih limita nastale u prometu, a osiguranja to spremno preuzeti?

Zanimljiv primjer iz prakse je i agencija za računovodstvo koje obavlja usluge i za povezana lica (članove iste poslovne grupacije), a koja traži osiguranje od profesionalne odgovornosti. Dok klijenti s kojima nisu u drugoj vezi osim ugovornoj nisu sporni, profesionalna odgovornost prema povezanim licima trebala bi biti isključena. Osiguranje u svakom slučaju mora biti svjesno da se ovakvi zahtjevi ne bi trebali osigurati, odnosno da će im ostati na vlastiti teret jer reosiguranje takve zahtjeve neće prihvatiti.

PRAVILA STRUKE

Jedan od bitnih problema kod ovakvih osiguranja je nepostojanje uvjeta osiguranja. Kao što smo ranije rekli, za nekoliko profesija ti uvjeti su urađeni, ali se javljaju nove profesije, a i puno je drugih za koje se zahtjevi za osiguranjem ponekad pojave, a da za njih uvjeti nisu pripremljeni. U idealnim okolnostima o tim uvjetima bi se dogovorili udruženje društava koja se tom profesijom bave i udruženje društava za osiguranje, no kako ne živimo u idealnom svijetu, poželjno je da društva za takve slučajeve pripreme uvjete koji će pružati razuman okvir pokrića, a ne pokrivati nepoznate situacije.

Pokušajmo i sami zamisliti koje sve profesije mogu dovesti do značajnih posljedica po tjelesno i mentalno zdravlje, mogućnost rada i zarađivanja, materijalne gubitke? Učitelj, nastavnik ili profesor mogu imati generacije đaka, odnosno studenata koji npr. nešto nisu naučili. Prevoditelj pogrešno prevede ili ne pogodi smisao teksta. Prodavač naplati robu više nego što treba. Služba za održavanje pružnih prijelaza ne popravi rampu i signalizaciju. Vodoprivreda ne očisti kanale i riječne tokove. Vlada nenamjenski utroši sredstva prikupljena za preventivno djelovanje i ublažavanje posljedica nastalih ostvarenjem prirodne katastrofe.

Prof. dr. Marijan Ćurković u knjizi "Osiguranje od izvanugovorne i ugovorne (profesionalne) odgovornosti" piše da "sam pojam profesionalne odgovornosti i osiguranja od profesionalne odgovornosti nije nigdje posebno definiran...", te navodi što to osiguranje karakterizira – "...visoka profesionaliziranost, utemeljena u pravilu na specifičnim strukama i znanjima". Nažalost, u praksi društva za osiguranje prihvataju razne djelatnosti u osiguranje, bez obzira što nemaju strukovno udruženje, kodeks, a specifična znanja potrebna za tu svrhu ne bi izdvajala tu djelatnost iznad drugih, "običnih" djelatnosti. Postoji i primjer gdje se kao argument protiv uvođenja odrednice "pravila struke" navodilo da ne postoje pisana "pravila struke", iako se radi o široko raširenoj djelatnosti, a pisana pravila nisu ni bila tražena, nego samo ponašanje u skladu s pravilima struke. Kasniji razvoj događaja je pokazao zašto je insistirano protiv prihvatanja "pravila struke", te će nastali spor najvjerojatnije rješavati sud.

Nakon ovih razmatranja donosimo i preporuke za društva za osiguranje u regiji na što trebaju obratiti pažnju kod preuzimanja rizika, te što mogu, a što ne mogu očekivati od reosiguravača – jednostavno što trebaju učiniti i pokušati:

- razumjeti kakav rizik preuzimaju i razraditi scenarij nastanka štete, tj. ostvarenja štetnog događaja
- provjeriti okolnosti u kojima se određena djelatnost obavlja – zakonsko uređenje, znanje i stručnost zaposlenika u djelatnosti koja se osigurava
- utvrditi godišnji promet i vidjeti je li u razumnom odnosu prema traženom limitu pokrića
- razriješiti dilemu postoji li mogućnost kumuliranja limita ukoliko je više zaposlenika radilo na istom poslu, odnosno predmetu (ova dilema postoji npr. u vezi rješenja iz člana 39. novog Zakona o advokaturi Republike Srpske)
- traži li se mogućnost da se pokriju i odštetni zahtjevi podneseni tokom trajanja osiguranja, a da su prouzrokovani činjenjem u nekom prethodnom periodu. Tu je naravno bitno i da taj period prije početka osiguranja ne bude pređug
- traži li se produženi period prijave odštetnih događaja. Ovo je posebno bitno u zakonodavstvima koja prihvataju claims made osnovu, a tamo gdje se kao osnova pokrića uzima occurrence uobičajeno taj period odgovara periodu zastare. Kao što reosiguravači ne žele preuzimati nelimitirane obaveze (a neograničeni broj događaja upravo to omogućava), tako ne žele i nelimitirani vremenski period u kojem se mogu podnijeti odštetni zahtjevi
- ukoliko se traži pokriće ugovorne odgovornosti, na što se ona odnosi, je li sa podlimitima ili se pokriće traži na punu sumu osiguranja?
- precizirati jesu li troškovi odbrane uključeni u sumu osiguranja ili nisu? Ako dogovarate da su troškovi dodaju na ugovorenu sumu osiguranja, preporučujemo da se postavi njihov maksimalni iznos. Ne pokrivajte grubu nepažnju ili namjeru, a ako to ipak radite, znajte da reosiguranje to neće pokriti. I u djelatnostima koje se mogu jednostavno reosigurati (kao što je odgovornost liječnika) postoje specijalizacije koje reosiguranje izbjegava, npr. akušerstvo i neurokirurgija
- ugovorite franšizu, jer će reosiguranje htjeti izbjeći male i uobičajene štete
- ako uzimate neproporcionalno (XL) pokriće, očekujte da će reosiguranje tražiti da vaš prioritet bude računat iznad dogovorene franšize, a ne da franšiza uračunata bude kao njegov dio
- izbjegavajte osiguranja kod kojih se ne pokrivaju svi zaposleni (naravno, ne primjenjuje se kod D&O pokrića).

Reosiguravači neće odobriti plaćanje premije u 12 rata. Osiguranje od odgovornosti nije zamjena za imovinsko ili transportno osiguranje te to treba pojasniti ugovaraču osiguranja, odnosno osiguraniku. Zsigurno je da će i na našim prostorima potražnja za profesionalnom odgovornošću biti sve veća, zato će se i trenutna situacija koju karakterizira vrlo malo potraživanja i šteta po ovom osnovu promijeniti, a kakav će rezultat proisteći iz toga zavisit će od kvalitete preuzimanja tog posla. Stoga u ova osiguranja treba ulaziti s velikom dozom opreza, a pri tome treba proširiti znanja o njima i unaprijediti postupak njihovog preuzimanja.

SVJETSKA POKRIĆA

U nastavku donosimo pregled pokrića profesionalne odgovornosti koja se mogu naći kod pojedinih društava na svjetskom tržištu.

ACE US (nakon što su kupili Chubb, posluju pod imenom Chubb) nudi pokriće grešaka i propusta (E&O), za 150 djelatnosti, kako navode od "voditelja aukcija do zooloških savjetnika". No, djelatnosti koje izdvajaju su arhitekti i inženjeri, građevinske firme, obrazovanje, advokati, razne djelatnosti (kod kojih su opet izdvojili konsultante, zaposlene, outsourcing poslove, poslove izdavanja faktura, putničke agencije, marketinške agencije, upravitelje imovinom, posrednike u prometu nekretninama), multimediju, javne institucije (ali samo određene veličine i s formaliziranim programima upravljanja), javne službenike, odgovornost poslodavca.

State Farm nudi pokrića profesionalne odgovornosti za arhitekate i inženjere, računovođe, stomatologe, poslodavce, razne vrste grešaka i propusta, te greške i propuste kod tehnoloških usluga.

XL Catlin nudi specijalizirano pokriće za komercijalni kriminal i prevaru, cyber rizike, direktore i zvaničnike, pokriće za računovođe, agente i brokere u osiguranju, advokate, agencije za nekretnine, raznovrsnu profesionalnu odgovornost, odgovornost građevinskih firmi, pokriće za okoliš.

AIG nudi pokriće za arhitekate i inženjere, banke, korporacije, cyber rizike, obrazovne institucije, fitness i rekreacijske centre, organizacije poput agencija za usvajanje, osiguravajuća društva, vlastiti identitet, privatne kompanije, reputaciju.

Vidimo da se na visokorazvijenom tržištu kao što je američko pojavljuju pokrića koja normalno ne bi bila pokrivena, jer obuhvataju i pokriće grube nepažnje i namjere ili gube obilježja rizika u smislu osiguranja. Kod razmatanja takvih pokrića na tržištu kakvo je BiH treba uzeti u obzir nedostatak iskustva, velike nedostatke u pravosuđu, nedovoljan broj osiguranja da bi se u takva pokrića uopće moglo ući. Stoga ne trebaju čuditi isključenja grube nepažnje i nemara, ali i drugih, koja reosiguranje zahtijeva. Također, i izbjegavanje pružanja pokrića za djelatnosti koje su na nerazvijenom i neuređenom tržištu nove, neregulirane ili se kod njih često javljaju problemi.

Naredno bitno pitanje koje se pojavljuje je trenutak aktiviranja pokrića (okidač - trigger). Dva su modaliteta na koja se u praksi nailazi, prema datumu nastanka štete (*occurrence*) i datumu prijave odštetnog zahtjeva (*claims made*). ZOO ukazuje na datum nastanka štete, dok međunarodna praksa u reosiguranju izričito preferira datum prijave odštetnog zahtjeva (*claims made*). Kao vrsta kompromisa koja se primjenjuje je upotreba klauzule o vremenu u kojem se zahtjev može postaviti, a koje je vezano uz odredbe o zastarjelosti ZOO (sunset klauzula). U praksi, problem s okidačem nastaje kad ugovarač osiguranja, tj. osiguranik, sklopi osiguranje samo jednom i ne obnavlja ga svake godine. Tako recimo u prvoj godini rada u određenoj djelatnosti, kada se zbog neiskustva mogu načiniti brojne greške, dođe do nastanka štete, ali odštetni zahtjevi budu postavljeni znatno kasnije, kada više nema pokrića jer nije obnovljeno, ali obaveza osiguravača po pokriću iz prve godine ostaje na snazi do zastarjelosti takvih potraživanja, neovisno kad je postavljen odštetni zahtjev (naravno u rokovima za zastaru).

Reosiguranje će vrlo često uvesti godišnji agregatni limit, tj. neće prihvatiti da pruži pokriće za neograničen broj događaja.